ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА II.

БЕОГРАД. 1921.

По илирским траговима.

1. Cres.

О имену овога острва писао је П. Скок у *Glasn. zem. muz.* XXIX, 126, 139$_{99,\ 101}$. Он полази од клас. *Crexī* (Plin. III 140), *Κρέψα* (Ptol. III 16, 13), па изводи хрв. *Cris* (Ak. Rječn. I 881), *Cres* (екавскочакавски) из италианскога *Cherso* са прелазом *ker* — > *crě* — као у *crikva, crekva* из ствнем. *kirihha;* за непосредни извор итал. облика претпоставља вулгарнолатински **Cressum* према документованим клас. облицима *Κρέψα, Crexī,* од којих је потоњи псеудокласични локатив настао од *Κρέψα* са *x (cs)* место *ps,* као н. пр. *icse* место *ipse* код Светонија.

И ако у чакавскоме група *čr-* остаје, због позног преласа *č* у *c* у цреском диалекту могло би се полазити и од **črěsъ*. То је урадио М. Тентор, *Archiv f. slav. Phil.* XXX, 189, доводећи *Cres* у везу са старослов. *črěsъ*.. Но та се етимологија не може одржати, јер се никако не обазире на клас. *Κρέψα, Crexī.* Због тога ју је Скок, са потпуним правом, и одбацио. Али је исто тако невероватно изводити **Crěsъ* из **Čersъ* с првом палатализацијом из итал. *Cherso,* јер је овај облик, како ћемо одмах видети, узет из домаћег романскога језика источне јадранске обале и то тек у млетачко доба. Да је итал. *Cherso* доиста староромањскога порекла показује *k,* које се сачувало пред палаталним вокалом *e,* упор. вељ. *káįna* = лат. *cena;* а да је узет у млетачко доба произлази из *s* у итал. *Cherso* према Птолемејеву *Κρέψα.* Група *ps* сачувала се, како је познато, у домаћем староромањском језику (упор. дубр. *kapsa* = лат. *capsa* Bartoli, *Das Dalmatische* II § 401), па се за то *Cherso* место очекиванога **Kerpso* може протумачити једино познијим утицајем млетачкога диалекта, у којем је проведена асимилација *ps* > *ss,* упор. лат. *capsum* > млет. *casso, lapsana* > *lassana* и т. д. Због тих хронолошких разлога не може се, дакле, изводити хрв. *Cres, Cris* из **Črěsъ* од позног облика *Cherso,* а и облик **Crěsъ,* од којега полази Скок, не би био ранији од првога миленијума наше ере. Најзад, никако не могу да разумем Скокову тврдњу да је *Cher-* у итал. *Cherso* нова фаза влат. **Cre-*

Digitized by Google

од клас. *Κρέψα*. Док уважени загребачки романиста не објасни тај — по њему романски! — прелаз *Ker-* у *Kre-*, мораћу да и у том оспорим тачност његова резултата, јер не води рачуна о тој фонетској тешкоћи.

Јасно је да ћу се, уза све то, морати држати његова споја имена острва Цреса. Али се мора, пре свега, исправити његова серија *Κρέψα* — **Cressum* — *Cherso* — **Cersъ* — **Crěsъ* — *Cres, Cris*. Асимилација *ps* > *ss*, како смо видели, није прешла јадранско море, па, због тога, отпада супонирани облик **Cressum*, који би, уосталом, дао итал. **Cresso*, хрв. **Kris*, **Kres*. Због тога се разлога мора уметнути пред итал. *Cherso* староромански облик **Kerpso*. А и закључни део Скокових извода, да је итал. *Cherso* темељ прајслов. **Cersъ* > **Crěsъ* не стоји из разлога, које сам већ поменуо. Остаје још да се објасни метатеза у прелазу клас. *Κρέψα* > итал. *Cherso* (= далм. **Kerpso*), чија је висока старост довољно утврђена прајслов. именом овога острва: **Čersъ* — нчак. *Cres, Cris*, из стчак. **Čres*, **Čris*, слов. *Čres*.

Видели смо да итал. *Cherso* заступа ранији домаћи староромански облик **Kerpso-*. И слов. облици имена тога острва, слов. *Čres*, хрв. *Cres, Cris* претпостављају прајслов. **Kerpsъ*. Будући да староромански далматске речи, сачуване у нашим приморским диалектима не показују слов. промену *k* > *č* пред палаталима (упор. дубр. *kimak* према лат. *cimice-*, *kapula* лат. *cepulla* и т. д.), то прелаз *k* > *č* у *Črěsъ*, (слов. *Čres*, хрв. *Cres*, *Cris*) упућује на закључак, да је ово име острва узето у прајслов. врло *рано*, упор. буг. *čeréša*, *čeréšna*, *čeréšńa*, из **črěš* — као и буг. *crěša*, па српхрв. *črěšńa* (Mon. Serb. 95), *črěšnja*, слов. *črẽšnja* са *k* > *č* према дубр. *kriješva*, *kriješa* од далм. *kris* (лат. *cerasia*) Berneker, (Slav. Etym. Wb. 149). То се мора држати пред очима при просуђивању словенске асимилације *ps* > *s* у **Črěsъ* из *Kerpso-*, коју находим и у хрв. имену острва Осора: *Osor*[1]) из

[1]) Итал. се *Osor* зове *Ossero*. Да је тај млет. облик — у средњевековним документима находимо облике *Apsarum*, *Apsarensis* упор. Smičiklas, Cod. dipl. IV 207 — из хрв. *Osor*, а не обрнуто, како то мисли Скок о. с. 126 (и бел. 105) произлази из замене *a* > *o*, која је словенска (*коноба* ис *сапаба*), а која се, ни у нашем случају, никако не да објаснити романском фонетиком. Да тим путем дође до *o* у итал. *Ossero* Скок мора да претпостави 1) промену *ps* у *us*, дакле *Aus-* од *Aps-* и 2) *au* у *o*, *causa* > *cosa*. Ни једна од ових промена није могућа у староромanском источне јадранске обале, јер ту *ps* остаје, како смо видели, неизмењено, а исто тако и *au*, упор. вељ. *páuka* = лат. *pauca*. Познијим млетачким изговором старијега *Apsaru-* било би настало једино **Assaro* или **Assero*, јер у млет. *ps* даје *ss* (*сарра* > *сасса*), а не *us*. Ту промену находимо тек — у провансалском и португалском језику, упор. W. Meyer-Lübke, *Roman. Gramm.* I.

Digitized by Google

Ἄψορρος, Ἄψωρος, *Apsarus*, где се такође даје још констатовати дејство прасловенске тенденције, да се *ps* асимилује, као у *(v)osa* ‚оса' из **ǫobsā* = лат. *vespa*. Тим путем долазимо, дакле, до прајслов. **Čersъ* па метатезом, као у *Albōna* > *Labynъ*, **Črěsъ* : слов. *Čres*, хрв. *Cres, Cris*.

Има још да се објасни прелаз *-rep-* (*Κρέψα*) у *-erp-*, које претпоставља и итал. *Cherso* и хрв. *Cres, Cris*, слов. *Čres*. Врло је тешко мислити на латинску метатезу те гласовне групе; на неко растварање под упливом народне етимологије не може се помишљати, јер нема никаква ослона за то тумачење.

Решење тога питања мора се тражити другим путем. Сличну промену: вокал + ликвида ∞ ликвида + вокал находим у имену грч. Ἀλβανοί, алб. *arbɛr*, уз *l'aberí*, које је име онога дела Албаније, чији се становници зову *arbɛr*.

G. Meyer, *Etym. Wb. der alb. Sprache* 14 мисли да *l'aberí* према Ἀλβανοί настало под упливом слов. **lāb-* из **alb-*. То није ни доказано, ни исправно. Овде нећу да залазим даље у то питање, него ћу само упозорити на ове паралеле из предсловенске и предроманске топономастике: *Tragurium*, Τραγύριον, Τραγούριον (Трогир) ∞ *Tergeste* (Трст), *Opitergium* (Oderzo) и *Tergolape* у Норику. Под овим бих условима ја сврстао илир. **Kerps-*, **Kreps-* у серију алб. *krep* а са префиксом *š- škrep* ‚обронак', *zgrip* ‚брег' G. Meyer, *Etym. Wb. der alban. Sprache* 205. У тим је облицима, како видимо, изостала дифтонгација *e* у *ie*, па због тога треба полазити са *e* (из *a*), које претпоставља спонтану палатализацију *a* под главним акцентом, као у алб. *brekɛ* из лат. *braca*, упор. моје *Albanorumänische Studien* I 4_1).

Тако долазимо до илирске основе **krœp*. С овом је у вези и алб. *karpɛ*, а са *m* из *pn* у акуз. **karpɛn* > *karmɛ* ‚хрид', о чему више код N. Jokl, *Sitz.-Ber. d. Akad. Wiss. Wien* 168/1, *s. v.*, који наводи као сродне речи свнем. *schraf* ‚хрид', лит. *kerpù* ‚режем'.

Али много ближе него ли ове речи стоје алб. *š-krep* алпинскоромански представници предроманске основе **k/grepp* ‚хрид'. Ови су остаци сакупљени код J. Jud, *Bull. de dialectologie romane* III 70,

§ 458. У итал. *Ossero* стоји *e* место *o* у хрв. *Osor*, но то не може да оспори извођење итал. *Ossero* из хрв. *Osor*, јер је *e* правилан рефлекс постакценатскога вокала у италијанском, упор. W. Meyer-Lübke о. с. I 263.

Digitized by Google

где се находи и остала литература о њима. Ту имамо **krapp-* = ломб. пијем. *crap*, *crapa*, бреш. крем. *crapa*, ‚balzo, rupe, coccia, cranio, testa', санфрат. *carpan* ‚tratto di terra non coltivabile', енгад. *crappa* ‚balzo, rupe', сопраселв. *crap* ‚sasso, balzo'. На исту ову основу и то облика *k|graep* — а то је и алб. *š-krep* — своде се и алпинскороманске представници **krepp-* : белун. *crep*, ампец. *crepo*, стрев. *crep* ‚pietra, sasso', парм. *grepa*, мантов. *grepp*, тоск. *greppola* ‚tartaro delle botti', берг. *greppa* ‚pietra'. Праоблик са *i* — као у алб. *zgrip* — налази се у ком. *grip* и т. д. из **cripp* J. Jud l. c., упор. још W. Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wb.* 4759 под **krapp-*, **krepp*, ‚камен' и тамо наведену литературу.

За састав илир. *Κρέψα* према албанском и алпинскороманском **c|græpp-* ‚хрид' треба полазити од *crexī*. Како смо видели, Скок је врло убедљиво показао да је *Crexī* локал на *-i* према ранијему облику *Κρέψα*. Тако је и илир. **kreps-* према **g|kræpp-* ‚хрид', локал на *-s*, па би **Kreps* значило ‚у стенама'. Ка *s*-лок. **Kreps-* спадају албански инструментали иа *-š*: *maľeš* ‚о брдима', *krojš* ‚о изворима' и т. д. Pekmezi, *Gramm. der alb. Sprache* 95 сл., јер се албански иструментали плурала своде, како је познато, на индоевропске локативе плурала на *-si*, као у грч. *-σι*: *θέοισι* (лесб.) Brugmann, *Grundriß*[2] II/1, 247 и д. На много распростањеније *-su* се не може помишљати због прелаза инд.-евр. *s* у *š*, који по H. Pedersen, *Kuhn's Zeitschr. für vergl. Sprachforschung* 36, 275 д. настаје само пред палаталним вокалима, док *s* пред непалаталним вокалима прелази у *h*. Из овога произлази, да је грч. *-σι-* локал већ из индоевропског времена, па тако отпада и Бругманово колебање l. c. 248 у питању хронологије грч. *-σι-*.

Илир.-алб. суфикс *-st*, који такође врло често долази у предроманској топономастици — упор. материале код Gelzer, *Zeitschr. für roman. Philologie* XXXVIII, 273 сл. — је контаминација алб. лок. плур. на *-š* са другим локалним суфиксом на *-t-*, о којем говори опширно Скок l. c. Овде ћу само поменути, из специфично албанског, *vəreštɛ* ‚виноград' према *vərɛ* ‚вино' Pekmezi o. c. 224, јер је тај пример врло подесан да објасни илир. облик имена острва Цреса. Видели смо да и романски и словенски облици захтевају **kerps-*. Тај облик према клас. *Κρέψα* показује две различите репродукције једнога јасног сонантскога *r̥*, што неће бити зачудно, ако се помисли на неповуздану артикулацију тога странога гласа у романском. Такав илир.

Digitized by Google

* *kr̥̈ps* односи се према алб. *krepš* ‚у хридима, о хридима‘, као поменуто алб. *vrešte* према *verɛ*. Другим речима, праилир.-алб. **krœpéš-* из **krœpoisi* = грч. лок. плур. *Θεοῖς[ι]* добио је, по албанском акцентском закону о наглашивању претпоследњега слога, нагласак речи на слог *oi*. То је проузрочило редукцију вокала основнога слога, па тако долазимо до **kr̥peš(-t)* из **krœpéš(-t)*, као из *verɛ* до *v[ɛ]rešt*.

Контаминацијом номинатива *Krep* са поменутим локалом **Kr̥[e]-peš-t* даје се извести, с једне стране, данашњи алб. лок.-инстр. *krepš* из **krepsi* — овај би облик ваљда могао бити идентичан са Плинијевим *Crexī*, које како смо пре видели, стоји место *Crepsī* — а с друге стране облик **Kerps* (*Kr̥ps*), на који се своде и слов. *Črɛs*, хрв. *Crɛs, Criš* к итал. *Cherso* из ром. **Kerpso*.

2. срп. го̀ру̑н.

Срп. *го̀ру̑н* ‚quercus pedunculata‘ наводи се у Ak. Rječn. III 2961, 1) по Панчићу и Шулеку; због недовољних података не могу овде да наведем географско распростирање те речи; према Rječn. l. c. находи се као име места у Србији у округу алексиначком и црноречком *(Горун)* и на граници крушевачкога и кнежевачкога округа *(Шупљи Горун)*; за тим, у облику *Горуње*, у округу ћуприскоме, и, као име врха, у округу црноречком.

Реч *горун* се находи још у румунском језику као *gorún, gorón, gorín* и значи ‚позни храст‘ („Wintereiche“) и ‚храст‘, упор. Tiktin, *Rumän.-deutsches Wörterbuch* 693, s. v.

О узајамном одношају међу срп. *горун* и рум. *gorún* држи се уопште, да је срп. **гору́н, го̀рун* позајмица из румунскога, а о самом рум. називу мишљења су подељена. Miklosich, *Etym. Wb. d. slav. Sprachen* 74 ставља, колебајући се, румунску реч уз јслов. *granica* ‚врста храста‘ и мисли да се рум. *gorún*, као рефлекс стслов. **goronъ*, даје извести из прасл. **gornъ* — из којега би настало **gornica* < јслов. *granica*, додавањем суфикса *-ica*. Како и сам аутор износи ту етимологију с највећом резервом, нећу да залазим у исцрпно побијање његова мишљења.

Тиктин, који l. c. тражи такође у румунском порекло срп. *го̀рун*, изводи рум. *gorùn* из једнога влат. **gabalánus* од лат. *gabălus* ‚вешала, рачваста грана‘. Насупрот тој етимологији говоре и фонетски и семантични разлози. Фонетски је правилно: *g-* и *-r-* из лат. *-l-*; *-anus-a* даје правилно само *-în-ă*, упор. лат. *vet(e)ranus-a* рум. *bătrîn-ă*, па би се тиме

Digitized by Google

дао правилно протумачити завршетак једино у облику *gorîn*, које находимо уз *gorún*. Познато је да су примери за *-un-ă* из лат. *anus-ą* илузорни: рум. *alună* није из лат. *abellana* (= франц. *avelaine*), него **abellōna* Haşdeu, *Magn. Etym. Rom.* 952 као и франц. лион. *alonn*, пров. *aulona Romania* XIII 588, рум. *taún* је из лат. *tabōnem Archiv f. lat. Lexikographie* VI 168, као и франц. *taon*, а не *tabanus* = итал. *tafano*, пров. *tavan*, портг. *tabão*, уп. *Zeitschr. für roman. Phil.* IX 512, *Romania* XX 377, Puşcariu, *Etym. Wb. d. rum. Sp.* 1720. Зато би се, полази ли се од **gabalanus*, за облик *gorún* могла тешко претпоставити спорадична, до сада довољно необјашњена замена *în* са *un*. Али *un* је, како је познато, редован рефлекс лат. *on* у рум., а понекад находимо у рум. *în* место *un* из лат. *on*. Зато би за *gorun* морали полазити од *-on*, а за облик *gorîn* треба упоредити рум. *părîu* ‚поток', из старијега **părînu* — о губитку *n* уп. Meyer-Lübke, *Mitteilungen des rum. Instituts in Wien*, I 11 — које је узето из алб. *pɛrɔn-i*, где, дакле, имамо *în* из *on*. Но Тиктинов *gabalanus* не може никако да се одржи и због *o* у *go-*, јер *aba* би дало, правилним губитком интервокалнога *-b-*, једино *a*, упор. рум. *cal* ‚коњ' из лат. *caballus*. Имали бисмо, дакле, **gar-*, а не *gorun*, *gorîn*.

До ових облика не бисмо дошли ни полазећи од влат. синкопираног **gab(a)lanus*, **gab'lanus*, где би *b* пред *l* прешло у *u* као н. пр. *stab(u)lum*, *stab'lum* = рум. *staul*. Како видимо из овога примера вокализација *b* у *u* пада у време кад је довршен прелаз интервокалнога *-l-* у *-r-* (лат. *sale* > рум. *sare*, *talis*, *-e* рум. *tare* и т. д.), па би синкопа у **gabalanus* морала бити много ранија. Чак и претпоставивши серију **gablanus* **gaulanu* **gaurîn*, опет не бисмо дошли до *o* из *au*, јер би се *au* пред нагласком редуцирало у *a* по гласовном закону да секундарни дифтонги на *u* пред нагласком губе свој други саставни део, уп. *deb(i)torius* > **deutoriu* > *detoriu*, *pav(i)mentum* > **paumentu* > *pămentu*, **abellona* > **ab(e)lona* > **aulona* > *alună* Puşcariu, *Convorbiri literare* XLIV, I 468.

Но **gab(a)lanus* је и семантички невероватан. Та реч би морала значити — *gabălus* има у лат. значење ‚вешала, рачваста грана' — стабло са гранама рачвастим као вешала. До ове је, како видесмо фонетски немогуће етимологије дошао Тиктин, мислећи да јој је нашао семантичну паралелу у нвнем. *Forkeiche*, *Furkeiche*, *Forkeleiche*, под, претпоставком да ова имена храста стоје у вези са *Furk* ‚виле'. То је

Digitized by Google

мишљење погрешно Међу *Fork* у нвнем. *Forkeiche* и *Furk* ‚виле' нема никакве везе зато, што је *Fork* реч сродна с лат. *quercus* из **perkʷos* ‚храст', гот. *fairguni* ‚планина' и т. д. Hirt, *Indogermanische Forschungen* I, 479. Сем тога је и лат. *gabălus* веома слабо документовано у романским језицима. Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wb.* 3624 има само **gabălos* ‚Wurfspeer' (‚сулица'), а то ће се доиста врло тешко дати семантички спојити с Тиктиновим **gabalanus*, јер он мора значити ‚стабло, са рачвастим гранама, као вешала'.

Видели смо да се *gorun* находи у српском и румунском језику, а да није ни словенскога ни латинскога порекла. Већ само то упућује на покушај да му се потражи порекло у албанском језику, и то из времена када Словени не беху још прекинули континуитет албанско-румунске језичне територије.

Албански облик из којега се даје лако изводити рум. облик морао би гласити **goron-i*. Овај реконструисани албански облик није нам сачуван, барем не у овој простој форми, али зато имамо локативним суфиксом проширени облик *gorĩštɛ*, ‚шума дивљих крушака', где је *r̃* = *rr* настало асимилацијом из *rn*. Тако долазимо до праоблика **gorništɛ*. Он је сасвим правилно постао губљењем ненаглашеног *o*: алб. *pɛrnár*, *pr̃ár* ‚quercus ilex' ∞ стгрч. *πρῖνος*, нгрч. *πρινάρι*, алб. *rɛnǫj* < *rnój*, *urnój* > *roj*, ‚живим' и т. д. У овом погледу су особито важни албански акуз. као н. пр. *gur* ‚камен' из **gur-im-tom*. Ту видимо да се и *n*, које је постало од *-m* + *t*, спаја, по испадању ненаглашеног *i*, у *rn* > *r̃*.

Прост облик који одговара *gorĩštɛ* гласи *gorítsɛ* ‚крушка дивљака'. У овом облику је та реч врло распострањена на Балкану, упор. грч. *γκοριτζιά* ‚pirus salicifolia' ‚pirus amygdaloformis', мак. *gortsu* ‚*ἀπίδι*' Кав. у нгрч. Епир. *γκορτζιά* ‚крушка', *γκόρτζα* ‚id'., пелоп. *γκορτσιά* ‚*ἀχλάδα*' *γκόρτσο* ‚*ἀχλάδι*' G. Meyer, *Etym. Wb. d. alb. Spr.* 127. У овим облицима пада у очи суфикс који замењује слов. *-ica*. Али ја не могу, због тога суфикса, да делим Мајерово мишљење да алб. *gorĩtsɛ* представља једно прајслов. **gorьnica*, управо **gorьnjica*, јер би та реч морала да значи ‚горско стабло' (*gorьнъ* ‚*ὁ ἄνω*' ∞ *gora* ‚гора'), а ни у једном слов. језику нема **gorьnjica* ни у том, ни у значењу ‚дивља крушка'. Напротив **gorьnjica* значи ‚горњи део од куће, горњи под', упор. Berneker, *Slav. Etym. Wb.* 239: стслов. *gorьnica* ‚*ἀνάγαιον*', рус. *горница* ‚Zimmer, Stube', схрв. диј. *gȍrnjica* ‚Obergeschoß', слов. *gornjica* ‚Obergemach'. Сем тога ни нагласак слов. *górьnica* није истоветан с алб. *gorĩtsɛ*. Све

Digitized by Google

кад би и претпоставили да алб. *gorĭtsɛ* наставља једно непознато слов. **gorьhica*, морало би остати необјашњено **gor-* у алб. *gorĭštɛ* ‚шума дивљих крушака', јер би било потпуно невероватно замислити да се из слов. < алб. *gorĭtsɛ* издвојила основа **gor-*. Због свега тога остаје нам једино тумачење да је алб. *gorĭtsɛ* праалб. **gorɛ̄* или **gorǫ́n* (из којега је рум. *gorún*, срп. **гору́н* < *ꙉрун*) + *itsɛ* > — слов. *-ica* и то под утицајем прајслов. **gārnica* ‚храст, дуб', о којему ће бити доцније говора. За сада хоћу само да упозорим на срп. *граница*, буг. *граница*, *гръница*, рум. *grániță*, *grîniță*, које су настале из **gārnica*.

Пре но што пређем на сроднике ове врсте, казаћу неколико речи о семантичној страни мењања рум. срп. *gorun* ‚храст лужник, дуб': алб. **gor(ɛ)n* — *gor-* у *gor-itsɛ* ‚крушка дивљака'. Морам одмах рећи да није могуће одредити, је ли tertium comparationis међу ‚храстом' и ‚дивљом крушком' њихово тврдо дрво или се овде ради о преносу имена храстова плода на плод ‚крушке дивљаке', као што праслов. *ži-rъ* (∞ *ži-ti* живети'), ‚храна' у јслов. не значи само ‚желуд, жир' него и ‚воће' Krek, *Einleitung in d. slav. Litg.*² 115., упор. такође ирски *omne* ‚храст', заправо лат. *pomum* (о томе на широко Schrader, *Reallexikon* 583). А и иначе се у индоевр. језицима врло лако мењају имена дрвећа, упор. н. пр. грч. *δρῦς* ‚храст' ∞ *larix* ‚ариш' ∞ стслов. *drěvo* ‚дрво'; нвнем. *Linde* ‚липа' ∞ грч. *ἐλάτη* ‚бор', грч. *φηγός* ‚храст' ∞ лат. *fāgus* ‚буква' и т. д.

Иза овога екскурса може се дати следећа схема за рум. *gorún*, срп. *ꙉрун* ‚храст' и алб. *gor-* из **gȯrǫn!* ‚крушка дивљака':

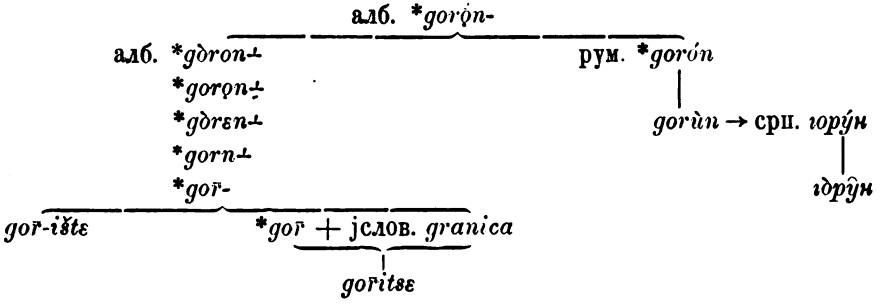

У алб. **gorǫ́n* — је *o* из *ā* као н. пр. у *motrɛ* ‚сестра' (>‚мати') ∞ лат. *māter* и т. д. Тако долазимо до праалб. **gārrān-*. За *r̂* = *rr* у *gor-* се не мора полазити од овога прајезичнога *-rr-*, јер према ономе што сам пре казао *rr* > *r̂* у *gor* је настало из *-r(ǫ)n-*, како то јасно показује рум. срп. *gorun*.

Digitized by Google

Овај праалб. **garran-* ‚храст' доводим у везу са хиберским, односно са лигурским **garr-*, **carr-* предлатинском основом сачуваном у романским језицима лигурске и хиберске територије; шпан. порт. катал. *carr-asca* ‚Steineiche, Kermeseiche, Stecheiche', стфранц. *jarris* ‚Stechpalme', пров. *garriga* ‚Wald von Kermeseichen, Heide, Steppe', шпан. *carvallo* (< порт. *carvalho* ‚gemeine Eiche'), франц. *gravelin* ‚Sommereiche' Meyer-Lübke, *Roman. Etym. Wb.* 1716, о којим расправља на широко H. Schuchard, *Zeitschrift für rom. Phil.* XXIII 198; упор. још к томе и *Krit. Jahresberichte über d. Fortschritte der roman. Phil.* VI/I 386.

Ова би се веза балканскога **gārr-* с хиберско-лигурским представницима *garr-* могла оспорити с два разлога: прво због разлике суфикса, а друго што из општих расматрања лингвистичке географије изгледа невероватно да има везе међу алб.-балк. **gārran-* (у алб. *gor̄-*, рум.-срп. *gorun*) с хиберско-лигурским **g/carr-*.

Те замерке ни из далека не вреде толико, колико се може учинити на први поглед. Ево зашто.

Са суфиксом *-anu* у алб. **gārrānu-* < **gōrǫn-* < *gor̄* треба упоредити суфикс *-anu* у западнороманском **cassanu*, које је такође нејасна, предлатинскога, порекла, а уза то значи ‚храст, дуб', Meyer-Lübke, *Roman. Etym. Wb.* 1740: стфранц. *chasne*, нфранц. *chêne*, нпров. *casano*; упор. и грч. *κάστ-ανον* ‚кестен' према јерм. *kask* ‚id', где је име дрвета проширено суфиксом *-eni*, који се налази у вези с *-ănu: keskeni* ‚кестен'.

И друга замерка, да је географски невероватно да су у вези хиберско-лигурски **c/garr-* и балк.-алб. *gor̄* (рум. срп *gorun*) отпада после аргументације H. Schuchardta, *Zeitschrift für roman. Phil.* XXIII 197, где се упоређује катал. арагон. *brīsa* с алб. *bɛrsí*, шпан. *manteca*, порт. *manteiga* са рум. *mantică*, што би се дало још умножити, а на што ћу се вратити првом приликом. За хиберско-албанске речничке односе у опште упор. G. Meyer, *Etym. Wb. der alb. Sprache* passim, Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wb.* passim, а особито H Schuchardt, *Revue basque* V 106 сл.

Већ сам раније поменуо да је алб. *gor̄itsɛ* ‚крушка дивљака' контаминација праалб. **gor̄-* (> *gor(o)n*) рум. *gorún*, срп. *ѥорун* ‚храст', који је сачуван у алб. *gor̄-ište* ‚шума дивљих крушака' и јслов. *granica* ‚храст'.

Са јужнослов. **gārnica*, храст' упор. срп. гра̀ница ‚Art Eiche, quercus conferta, quercus pubescens' код Вука, Панчића и Шулека, в. Ak.

Digitized by Google

Rječnik III, 287, 2 с, буг. граница и гръница ‚id.', којему пару одговара у румунском дублета *granițĭ* уз *gîrnițĭ* ‚Art Eiche', Tiktin, *Rumän.-deutsch. Wb.* 683.

Могло би се помислити на то да је алб. *gorītsɛ* у целини преузето из прајслов. **gārnica*. Та хипотеза отпада с тога што се *ā* сачувало као *a* у примерима као алб. *gard* ‚живица' > прајслов. **gārdъ* < *gradъ*, алб. *bal'tɛ* ‚глиб' > прајслов. **blāto* < *blato*, алб. *dal'tɛ* ‚длето' > прајслов, **dāl(b)to* < *dlato* и т. д. За то би из прајслов. **gārnica* могли у алб. очекивати једино **garice*, а то не би одговарало нити *o* у *goritsɛ*, нити симплексу **gorī-* у *gorištɛ*. Напротив, врло је вероватно да је **gorī-* (у *gorištɛ*) под упливом слов. *granica* ‚храст' проширено суфиксом *-ica*, и то у време када у алб. *gorītse* није била још довршено промена значења ‚храст' — ‚дивља крушка'. Код прајслов. **garn-ica* треба оделити *-ica* као суфикс. Тако долазимо до основе **gārn-*. Ова се даје лако објаснити из предјслов. и то илирскога **gārrăn* ‚храст', сачувана у алб. *gorī-* из **gorr̥(ǫ)n-* у *gorr̥-itsɛ*, *gorr̥-ištɛ*. За ово ће бити довољно да упозорим на схрв. *Spļet* > Σπάλατον, слов. *čersa*, **čeršьńa* ‚трешња' > грч. *κέρασος*, влат. *ceresia*, а да и не спомињем однос грч. *κάλαμος* ∞ јслов. *slama* и т. д. Наведени примери показују да је ненаглашени вокал *ə* у индоевр. **kalə-mo*, као и ненаглашено *a/o*, отпао у гласовном реду вокал + ликвида + консонант.

Још треба рећи неколико речи о разлици акцента међу праалб. **gorǫ́n* > **garran* у рум. *gorún*, срп. *ꙉдрꙋ́н* и прајслов. **gárn-* у јслов. *granica* из **garrān-* **gárrăn*. Према поменутом ром. **cássănus* ‚храст', као и грч. *κάστανον*, ром. *cátanus* ‚смрека' (Meyer-Lübke, *Roman. Etym. Wb. s. v.*) основни је акценат у илир. *gárrăn-*, из којега је **gárrən*, па даље јслов. **gārn-* < *granica*; у алб. **gārrán-* < **gorǫ́n* (рум. *gorún*, срп. *ꙉдрун*) имамо напротив албанско акценатско подмлађивање, које је настало јерм.-алб. наглашивањем претпоследњега слога. О томе закону упор. K. Oštir, *Wörter und Sachen* V 220[1].

Историја балканскога корелата хиберско-лигурскога **c/garr-* ‚храст је, дакле, ова:

хиб.-лиг.-балк.

**gārr-*

хиб.-лиг. **c/garr-* балк. **gārr-*

Digitized by Google

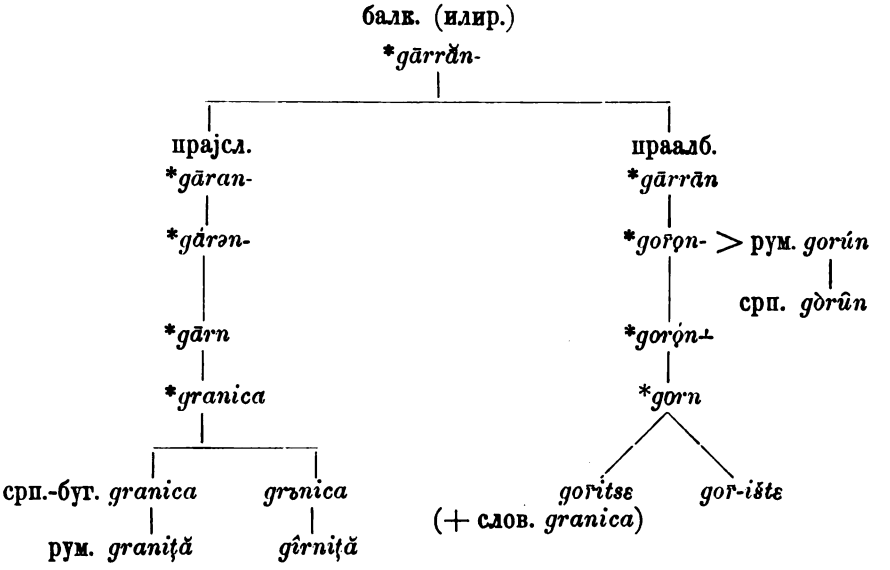

Београд, 16. VI. 1920.

Х. Барић.

Digitized by Google